

BIZKARGI, MENDI SAGARATU

LUR SAGARATUA TA JENTETZA

Leenago be iñoiz goratu izan dot Bizkaragi, aldizkari onetan. Ez da arritzekoa: azken gerran emen bai nintzan kezkatu, nire lagun batzuk gudarien arteko emen-txe bai dagoz obiratuak; eta, jakiña, arein espirituaren oiartzuna dantzut emendik ibiltzan. Zuk ez al dozu entzuten gure gudarien intziri ta abots indartsu ori? Zuretzat dira. Zapaltzen dozun lurra sagaratua da.

Atzo, orrillaren zortzia, Bizkargi'ko jaia ostera be. Santakruz jaia illaren 3'an ospatu zan. Atzo baiña urrengo domekea izan zan, eta urrengo igandez, beti be, bere egunez baiño jai errime ta zaratatsuago egin oi da. Jentetza ikaragarria batu zan atzo, maiatzaren zortzian; nik urte askotan igon dot Bizkargi'ra alako jaitan, eta ez dot egundo ikusi atzo lango jente-txiñurtza bizirik; ez Franko'ren garaian be, gure ikurriña ainbat piñutan dindil ipiñi ta ikusten zanean be, atzo beste ume, gazte, andrazko ta izonezko, etzan ikusten. Uiol indartsu baten pareko ebillen jentea bideetan gora ta beera, ermita ondoko zelai zabala gizakiz bete-bete egiñik.

* * *

JAIA GERTATZEN

Ni be era bialdu nindun nagusiak, an 12'etan Meza emon eta Kristoren berbea ots-egin nengian. Ergoien aldeko bidea kotxeentzat arriskutsu dagolako, Gorozika'tik joan gintzazan, amaikak baiño leen ara elduaz. Orduko bazan jenterik gain aretan. Tabernak edariak eskinka ugari; errokillak saltzailleak be mai zabal luzeak edozer erakutsiz amar leku berezi. Ermita egalean kanpotik, Gernika'rantz begira, lau bat metro gora metalezko egoitza dotore jagi baten (emen emon naban nik mezea) kantari iñarduen Zornotza'ko trikilaria, ezker-rago beian Igorre'ko dozena bat gazte, ñabar jantzirik, "bun-bun", "bun-bun" txaranga soiñuan; eskumatik astomaitxo zerdaiñean "txalapartari" euskaldun gazte bi. Gero etorriko ziran beste zeregindun asko, jaiari eskatzen ebana emoteko.

* * *

MEZEA

Amabietan mezea egon oi da urtero, arimeari be berea emon bear jakolako. Ordua joala, mezea asten, meza-emoille, kantari, txalapartari ta jentetza ikaragarriak "Kanta Jaunari" abestuz. Emen doguz Zornotza'ko Koralekoak, abots eder, erriari laguntzeko; emen doguz Zornotza'ko iru txistulari, Udalak bialduta, Meza erdian "Agur jaunak joteko; emen nago ni taula gainean meza-jantzitan zuri, Aita Goiria, oraintsu Kolonia'tik etorritako mixiolaria, ezkerretik laguntzaille dodala. Eguraldi naiko atsegiña, laiño zarratua, goian eguzkia kuku, laiñoaren miesa urtu eziñik.

Txalo batzuk eta millaka pertsona sekulako ixiltasunean. Opari sutsu, bizi ta boizkorra opatu bear geuntson Aita betikoari, Kristok kalbario gainean legez. Eta euskalduna "fededun" beti ta nun-nai, atzo ikusi zan bezela. Bizkargi'n gitxi geratu ziran Jainko-opari atan parte artu bagarik: iñoz bazan olakorik, penaz biurtu zan, ziur, etxera.

* * *

ALKAR MAITE

Kantua amaira zanean, asi neban mezea, Koralak duinkiro erantzunik. Irakurgaia, Ebanjelioa... Gaia! "Alkar maite izan egizue". Berau nire omili-gai be. Labur ta mamintsu egiteko esan eusten. Bost miñutu ta kito. Nik abots zoli: "Azken urteotan euskaldunak lorrindu egin dogu alkar maitasuna; maitasunerako dan biotza, gorrotoz ta ikusi-eziñez asetu dogu. Garbiketa bearrean gagoz. Gerraldian emen jausi ziranak etziran olakoak; eusko erriari eutsoen maitasunez il ziran. Maite daigun geure erria; maitatu daiguzan geure anaiak. "Siñisten dot" eta erri-otoitzak.

Sagara amaikeran, "Agur jaunak" txistulariak. "Gure Aita" gero erri oso-osoaren biotz-dardara ta abotsez. A bai durundu zabala Bizkargi gainez, zeruperaiño elduz! Jaunartze bikaiña! Eroan genduzan ogi sagaratuak laster amaitu jakuzan, Goiriak eta biok jenteari banandu geuntsazanak. "Eskerrik asko, Jauna" abestuz amaitu gendun zero ta lurtean Jainkoari eskiñitako oñaria.

* * *

ERESTALDIA

Zornotza'ko Koralak jarraian "Beti maite", "Illunabarra", "Olandesak" eta abar abestu eben, jente mordo entzule ebela. Trikitilarien txanda bertatik, onein kantu ta soiñuz bizi-bizi gazteak, zarrak eta umeak, barne zirrara kementsu batek jota lez, dantza-dantzari asi ziran. Amuritza ta Lopategi bertsolariak gero alkarri eztenka, bat-bateko bertso biribil, sotil, mamintsu jentea poztu-azten. Luzaroko jarduna.

Ondoren be, orduak luzatuz, aspertu barik, musikari, dantzari enparau taldeak batzuk emen ta beste batzuk an, gogaitu barik jardun ziran. Ni ta nireak, irurak jota, berebil-zaiñak olari gurarik, beerantza asi giñanean be, an geratu zan erria jaiari gunak atera nairik. Oindiño be gorantza joian jentea, Gurutz santuari biotz-agurra egiten. Ezker-eskuma, bide egalean, bedartzen eta piñupetan, jentea ugari kilometroko saillean bazkari legea egiten. Atzera geratzen zan Bizkargi, gaineko zelai ta bertan jausi ziran gudari gazteen espiritua.

LENAGO

Bidez gentozala nekez ikusten zan; laiño-une trin-koak goizaldera, arratsaldera lodiago egiñik. Gurutzeta, Arburu, Gorozika, Zugaztieta, Autzagane'tik zear Zornotza'ra egiñik, itaunka genbiltzan alkarri: "Nok eratu dauku jai au?" Bizkargi'n beti izan oi da jente asko domeka orretan, baiña aurten besteetan baiño naiko geiago. Zergaitik ete? Zornotza'ko AEK zan batez be jai orretan eskua erabili ebana. Txaloak merezi dauanari!

Asko-askotan izan naz ni Bizkargi'n, bertako jaietz eta urrengo domekan. Eleizaz eta erriz Etxanokoa izan da beti, gaur erriz Zornotza-Etxanoko ta eleizaz Larrako parrokikoa dan legez. Etxano'ko eleizatik urteten zan leenago erromes-taldea, pendoi aundia eroanez ta letaniak txandaka abestuz, bidean andik eta emendik, baserrietatik, jentetza polita erantsiten zala. Arburu baiño goratxuago, Gurutz-tokian, egotaldi labur bat egin oi zan, Etxano, Gorozika ta Areatza'koak bat-egiñik; ementxe banatzen ziran txantelak erromesen artean, "Udalak edo, edaria oparitzeko oitura zen moduan"; le enago, izan be, beste ermita askotan lez, zaragi bat eroaten zan.

* * *

ETXANO NAGUSI

Erromes guztiak tontorrean alkarturik, meza ospakizuna. Abade asko bertaratzen zan eta ainbat meza esaten. Meza asko ziran arren, Etxanokoena izaten zan azkena ta nagusiena. Etxanoko agintaria izan oi zan gaiñera meza ondorengo erromeria (asi ta amaituz) eratu eroiana. Onak ipinten eban ezaugarritzat ugeltzigorra edo txuzoa be. Nik ezagutu ez dodanarren, baiña leenago, Bizkargin Santakruz egunean bedeinkatutako gurutzak ipinten ziran soloetan.

Santakruz ermitea Bizkargi txuntxurrean egon da beti, gaur dagoan lekuan. Antxiñakoa oso, Juan Infantek 1.375'ko abuztuaren l'goan Labarretzuko erria erakitzeke emon eban agirian onela agertzen da: "...Garaitondo ta Bizkargiko Santa Krutz eleizatik Morga'ko olaraiño..." Azken gerratean apurtu ta austua izan zan, eta gero, Bizkaiko Aldundiak barriro eregi ta eleiz-ospakizunetarako zabaldua izan zan 1943'ko maiatzaren 16'an, arrezkero or argazkian agiri dan lez daukagula.

BARRITU-BEARRA

Gaur 45 urte ondoren ba-dauka, ezta errigarri, atondu bearra, baita gogoa be erritarren artean eskuz ta lanez laguntzeko be. Baiña zelan jakin ez. Orren zailla al da barrizatzea? Itxura danez, bai! Ezta zer aundirik bear dauana. Leen tellafua eukan, baiña apurka apurka gaiñ-azal barik gelditu jaku. Ormak arrizkoak ditu ta gaiña zementozkoa, eta edurrak, izotzak, euriak eta aizeak, estalki bage dagoalako, ormak eta gaiña ezotu, umeldu ta baltzitu egin dautsoz. Taiu txarra dau orain, barrutik batez be.

Ez, ezta erre zegaz edo zelan estaldu asmatzea. Aize zakarrak jo oi dau gaillur-gaillurrean dagoan ermita gaiñean, eta au etsai biurra dozu; ba-da, alan be, beste etsai bat, biurragoa nik uste; ara igon eta an eguna igaro oi dabenak aragi-zafalak erretako nai izaten dabez bertako teillak... Basa-eleizatxo ori ta beste antze ko asko egoki ta txukun eukiteko, ederrena giza-eziketa ona danarren, au lortu eziña bada be, merezi leuke ermita onak barrizatze alegintsua.

* * *

ZERK ERAGINDA?

Guretat, euskaldunontzat "santutegi" bat da Bizkargi. Gerra garaian alderdi bikoan odolez asetua; beraz, ez daigun euskal arimea zapatu ta lorrindu. 1965'ko urriaren 17'an ementxe ospatu zan Lenengo Gudari Eguna. Emendik ikusten dira, egokiro, Gernika ta Bizkaiko mendi-gaiñ zoragarri geienak.

Euskaldun maite, esaidazu: Zergaitik etorri ziñan atzo Bizkargira? Biotzgain, eskua, erantzun eidazu. Zer-edo-zeren billa etorri ziñan. Interesgarria dozu itaun oni ezarriko dautsazun erantzuna. Zerbaiten atzetik atzetik zabiltz. Iñoiz ba-diñozu: "Eta sinismena?" Orixen, egunez egun Jainkoaren billa gabiltz. Baita atzo Bizkargira igon eben geienak be. Fedeak eraginda ebiltzan. Jainkoa ixillik dagoala? Bai, baiña an jente artean agiri zan Jainkoa, mezatan, kantuan, dantzan...

Nik, batez be au ikusi neban: edonongo santutegi ospetsuetan, euskalerrian eta kanpo-errietan egin oi dabena, au da, ermita barruratu ta zerbait erreztatu ostean, altara nagusira urreratuz erdiko Kristo gurutz-untzatuari mun gozatsua emon, eta beeko platerean limosna ezarri. Onak ez ete diño ezer?

AITA ONAINDIA

